

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Южека Р.С.

З огляду на необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність із нормами і принципами міжнародного права досить важливим постає проблема вивчення європейського законодавчого досвіду та європейської правової доктрини. Проблема формування джерел права у національній правовій системі вважається однією з найбільш нагальних і дискусійних в юридичній науці. Питання про те, що слід вважати джерелом права, який вигляд повинна мати ієрархічна структура джерел права, мають важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки вони виступають свого роду орієнтиром, що служить напрямком для суб'єктів правозастосування у правовій системі в цілому. Актуальність дослідження зарубіжного досвіду виконання рішень Європейського Суду з прав людини посилюється з недостатністю теоретичної розробленості, існуванням значної кількості дискусійних теоретичних і практичних питань щодо удосконалення правозастосовної практики в Україні.

Зазначеній проблематиці присвятили свої дослідження такі вітчизняні та іноземні правники як І.П. Блищенко, І.І. Карпець, Ю.М. Колосов, В.М. Кудрявцев, І.І. Лукашук, Р.А. Мюллерсон, В.П. Панов, В. Пелла, П. Роберте, А.Н. Трайнін, Г.І. Тункін, І.В. Фісенко та інші. Проте, питання має дискусійний характер щодо правозастосування та реалізації рішень Європейського суду з прав людини у кримінальному праві України.

В юридичній літературі останнім часом все більше уваги приділяється дослідженню використання рішень Європейського суду як потенційних джерел кримінального права. Набрання 2006 року чинності Законом України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини», ст. 17 якого встановила, що суди України застосовують при вирішенні справ Конвенцію і практику цього Суду як джерело права, підвищило актуальність питання про статус рішень цього Суду для національної правової системи [1].

Важливо зауважити, що в юридичній доктрині існують різні думки стосовно того, чи є рішення Європейського суду з прав людини джерелом кримінального права України. Так, на думку К.В. Андріанова, рішення Суду, у тому числі у справах, у яких держава виступає відповідачем, однозначно не є обов'язковими для національних правозастосовних органів – безпосередньо в силу норм Конвенції як норм міжнародного права [2, с. 11]. В свою чергу, О.В. Константиїн зазначає, що практику Європейського суду можна вважати офіційною формою інтерпретації основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим – джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні [3, с. 34]. Заслуговує на увагу

позиція, згідно з якою слід визнати, у різних варіаціях, обов'язковий характер правових позицій, сформульованих у рішеннях Суду, для вітчизняного правосуддя у вирішенні схожих справ [4, с. 28; 7, с. 3].

На наш погляд, джерелами кримінального права можна вважати такі правові позиції ЄСПЛ, викладені у його рішеннях, в яких дається тлумачення норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., а також дається оцінка змісту окремих ознак складів злочинів, передбачених національним законодавством, з позиції їх відповідності положенням норм Конвенції, як вони тлумачаться (розуміються, визнаються і конкретизуються) ЄСПЛ. Тобто, в кримінально-правовому аспекті можливим є врахування правових позицій ЄСПЛ зокрема з питань визначення змісту оціночних ознак, наприклад, «істотна шкода», яка має нематеріальний характер, у злочинах у сфері службової діяльності, викладені у справі «Лівійк проти Естонії»; чіткості, зрозумілості і однозначності правової норми. У рішенні ЄСПЛ від 25 лютого 1992 р. у справі «Маргарета і Роджер Андерссон проти Швеції» зазначено, що закон (норму) має бути сформульовано настільки чітко, щоб у разі необхідності за допомогою відповідної консультації можливо було з усією очевидністю передбачити наслідки певної дії; правові позиції ЄСПЛ щодо тлумачення понять «житло», «таємниця кореспонденції», «приватне життя», «сімейне життя», правові позиції ЄСПЛ щодо змісту права на життя (ст. 2 Конвенції), заборони катування (ст. 3 Конвенції), заборони рабства та примусової праці (ст. 4 Конвенції), права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції), презумпції невинуватості (ч. 2 ст. 6 Конвенції) [5].

Таким чином, рішення ЄСПЛ, що мають обов'язковий для виконання характер не лише для учасників конкретного процесу, а й для всіх держав, які ратифікували Конвенцію, створюють передумови для удосконалення внутрішнього законодавства країн-учасниць Конвенції. Рішення Європейського суду з прав людини слід розглядати як потенційне джерело кримінального права України. Механізм реалізації рішень ЄСПЛ є дещо відмінним та характеризується певними особливостями в кожній з держав-учасниць Конвенції.

Перелік посилань

1. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 17.05.2022).
2. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 18 с.
3. Константий О.В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України. *Вісник Верховного Суду України*. № 1 (137). 2012. С. 33–36.
4. Буткевич О.В. Рішення Європейського суду з прав людини в українській правозастосовній. *Європейський суд з прав людини. Судова*

практика / за заг. ред. В.Г. Буткевича. К. : Ред. журн. “Право України”, 2011. Дод. до журн. “*Право України*”. Вип. 1. Ч. 3: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань : у 3 ч. 2011. С. 5–28.

5. Андрушко П.П. Джерела кримінального права України: поняття, види. *Адвокат*. 2011. № 8 (131) С. 20.